

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОКАЛІЗАЦІЇ ПРИ ЗОБРАЖЕННІ САМОТНЬОГО ПЕРСОНАЖА

У статті з'ясовано лінгвопрагматичний аспект стану самотності персонажа в контексті гендерного маркування мовних і мовленнєвих засобів характеристики його комунікативного простору.

Застосування прагматичного й конверсаційного аналізів дозволило дійти висновку про суттєві відмінності при поданні подій жінкою-фокалізатором і чоловіком-фокалізатором у прозових творах представниць французького постмодернізму. З'ясовано, що у ситуації самотності засобами жіночої фокалізації є тактики прояву типово "жіночих" почуттів, вираження важливості відчуттів, присутності співрозмовника, деталізації особистісних характеристик самотніх людей, їх зовнішнього вигляду і подробиць життя, що сприяє інтимізації мовлення. Засоби чоловічої фокалізації передбачають відсутність деталізації, поверхнєве зображення людських стосунків, споживацьке ставлення до жінки, зосередження уваги на параметрах її привабливості / непривабливості.

Ключові слова: лінгвопрагматичний аспект, гендерне маркування, фокалізація, фокалізатор, тактика.

Постановка проблеми. Лінгвістика усе більше зосереджується на особистісних особливостях як компетенції. Звідси – підвищена увага до екзистенційних характеристик особистості, до переліку яких входить і стать [1: 51]. Гендер як параметр мовної особистості відіграє важливу роль у мовленнєвій поведінці автора і персонажа художнього тексту.

Гендерний підхід до інтерпретації художнього тексту зумовлений неспроможністю автора покинути межі свого соціального середовища й усвідомлення власного гендеру, що істотно впливає на процес створення тексту і його сприйняття. Лінгвістичні пошуки зазнають впливу понять "чоловічого" і "жіночого", що уможливило інтерпретацію мовної особистості письменниць-жінок [2: 30].

Мовні особистості А. Гавальди, А. Нотомб, І. Френ як яскравих представниць сучасної французької літератури, чії прозові твори слугували матеріалом для нашої розвідки, отримали відображення при дослідженні гендерного аспекту дослідження стану самотності. Гендер авторок суттєво впливає на будову тексту, встановлення метафоричних образів і мовленнєву поведінку самотніх персонажів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Художній текст свідомо планується і спрямовується автором із метою досягнення певного ефекту, що доводять праці О. І. Горошко [3], А. В. Кириліної [1], О. Л. Козачишиної [4], Р. Лакофф [5: 223]. Мовна специфіка відображення, обробки й оцінки інформації автором художнього тексту (когнітивний стиль) зазнають значного впливу гендерних стереотипів [4]. Так, стереотип про обмеженість жіночого когнітивного стилю накладається і на художнє мовлення авторів-жінок. На думку М. П. Хіатт, жінки-письменниці зображатимуть у своїх творах соціальні ролі жінки з позицій стосунків із чоловіками: матері, дружини, коханки, дочки. Чоловічі соціальні ролі вважаються суспільно ширшими, тож і тематика зображення у творах чоловіків-письменників, і лексика відрізнятимуться [6: 98]. Відтак, можна зробити висновок про спрямованість чоловічих інтересів у макросвіт і жіночих – у мікросвіт [7-9].

Мета статті – з'ясувати мовно-мовленнєві засоби актуалізації стану самотності персонажа, що доповнюють картину комунікативно-прагматичних способів його відображення. Ми зосереджуємо увагу на фокалізації як засобі презентації текстової ситуації самотності. Встановлено, що фокус розповіді передбачає гендерно диференційовані призми подання подій [10: 28].

Виклад основного матеріалу. Події у художньому творі зображені крізь "призму бачення" оповідача, що в наратології представлено поняттям фокалізації. Фокалізація трактується як перспектива, з якої представляються описувані в тексті події і ситуації [11]. Головним чином, "бачення залежить від того, кому належать очі" [12: 146]. У нашому дослідженні відбувається зміна фокалізатора при зображенні гендерно маркованих ключових моментів стану самотності персонажів: від зовнішньої перспективи оповідача до внутрішньої позиції персонажа [4: 77; 13: 221].

У разі подання подій жінкою-фокалізатором авторки більш адекватно виражають власне розуміння світу, використовуючи арсенал тих прийомів, котрі притаманні психології автора-жінки [4: 82]. Залучення жінки-фокалізатора дає авторкам можливість, не порушуючи правдивості звучання тексту, використовувати суто "жіночі" символи, значущі для сприйняття жінками стану самотності.

Найтиповішими ознаками, притаманними жіночому баченню стану самотності, є [4: 82]:

– прояв типово "жіночих" почуттів (сум, страх, жалість, ніжність, любов, почуття самотності та бажання материнства): *Elle remonta chez elle sur les genoux et tomba de tout son long sur son matelas. Elle n'eut pas le courage de se déshabiller et songea, l'espace d'une seconde, à mourir sur-le-champ. Qui le saurait ? Qui s'en soucierait ? Qui la pleurerait ? Elle gelottait de chaleur et sa sueur l'enveloppa d'un linceul glacé*

(Gavalda, EET, 106–107). Виснажена і хвора, Камілла думає про найгірше (*elle songea à mourir sur-le-champ*). Відчуття страху як абстрактне поняття передане поєднанням стилістичних фігур метафори й оксюмору – *sa sueur l'enveloppa d'un linceul glacé* ("піт огортав її крижаним саваном"), що, разом із номінативними одиницями *Elle remonta sur les genoux, tomba de tout son long, mourir sur-le-champ*, складають основу орієнтаційної метафори ХВОРОБА І СМЕРТЬ – УНИЗ. Низка запитань демонструє відчай і страх героїні: якщо найгірші підозри справдяться, ніхто про це не дізнається (*Qui le saurait ?*), нікого це не засмутить (*Qui s'en soucierait ?*), ніхто її не оплаче (*Qui la pleurerait ?*). Нагромадження риторичних запитань надають експресивності і трагізму думкам дівчини;

– прояв інтересу до дрібних деталей оточення : *Oui, c'était n'importe quoi, mais l'endroit où elle vivait ne valait guère mieux. Quinze mètres carrés sous les toits, ce qui lui en laissait donc six pour se tenir debout, un matelas posé à même le sol, un minuscule point d'eau dans un angle qui évoquait plutôt une pissotière et qui lui servait d'évier et de salle de bains. Un portant pour penderie et deux cartons empilés en guise d'étagères. Une plaque électrique posée sur une table de camping. Un mini-Frigidaire qui jouait aussi le rôle de plan de travail, de salle à manger et de table basse. Deux tabourets, un halogène, un petit miroir et un autre carton comme placard de cuisine. Quoi d'autre encore ? La valise écossaise où elle avait entreposé le peu de matériel qui lui restait, trois cartons à dessin et ... Non, c'était tout. Voilà pour le tour du propriétaire [...].*

Pas de voisins ou peut-être un fantôme puisqu'elle entendait parfois des murmures derrière la porte n°12 (Gavalda, EET, 72).

Камілла купує камін для свого скромного житла. Його загальна характеристика набуває смислового наповнення через стилістичний прийом метонімії – *quinze mètres carrés*. Зображене помешкання настільки убоге і незручне, що фокалізатор називає його *endroit n. m.* у значенні "localité ⇒ *coin, bled*" [14: 443], що не заслуговує нічого кращого, аніж такої покупки, охарактеризованої як *n'importe quoi* ("казна-що"). У тісній комірчині під самим дахом, де можна стояти лише на шести квадратних метрах (*six pour se tenir debout*), кожна деталь перебуває у використанні, і кожна річ виконує подвійну або потрійну функцію: *un portant pour penderie* ("дверна ручка слугувала вішаком"), *deux cartons empilés en guise d'étagères* ("дві картонні коробки, поставлені одна на одну, у якості етажерки"), *une plaque électrique posée sur une table de camping* ("на складному столику стояла електрична плита"), *un carton comme placard de cuisine* ("кухонна шафа у вигляді коробки"), *un minuscule point d'eau servait d'évier et de salle de bains* ("крихітна раковина слугувала і умивальником, і ванною"), *un mini-Frigidaire qui jouait aussi le rôle de plan de travail, de salle à manger et de table basse* ("міні-холодильник слугував робочим, обіднім і журнальним столиками"). Лексичні одиниці *sous les toits, un minuscule point d'eau, un mini-Frigidaire, un petit miroir* імплікують концептуальну лінію тиснява. Не дивно, що у такому приміщенні у героїні немає сусідів, а тихі голоси за дверима однієї із квартир сприймаються як привид (*peut-être un fantôme puisqu'elle entendait parfois des murmures*). Тісний простір віддзеркалює реальне життя Камілли – тяжка фізична праця вночі настільки виснажує її, що на спілкування з навколишнім світом не залишається ні сил, ні бажання. Героїня замикається у собі і у своєму помешканні, немов у футлярі.

Варто зазначити особливості синтаксичного оформлення наведеного фрагменту. Інформація про побут представлена у вигляді списку, що підтверджується наявністю номінативних конструкцій на початку й усередині кожного речення, притаманних мовленню жінки-фокалізатора при зображенні самотнього персонажа (*Quinze mètres carrés, un matelas, un portant, deux cartons, une plaque électrique, un mini-Frigidaire, deux tabourets, un halogène, un petit miroir, la valise écossaise*). При переліковій авторка використовує парентезу (*Quoi d'autres encore ?*) як засіб переходу від однієї думки до іншої. Уживання незавершеного речення, що закінчується сурядним сполучником *et* й трикрапкою, свідчить, на думку О. Єсперсена [9: 250], про випередження словами думок у жіночому мовленні. У нашому разі це доводить і висловлювання *Non, c'était tout* як своєрідний стоп-сигнал;

– розмова як важливий знак близькості для жінок:

– *Je ne suis pas la seule qui aimerait vous écouter.*

– *C'est possible, mais je ne crois pas que les autres le feraient aussi bien. Quand je suis avec vous, j'ai une impression très étrange : celle d'exister. Quand vous n'êtes pas là, c'est comme si je n'existais pas. Je ne parviens pas à expliquer ça.* (Nothomb, M). Компанія Франсуази для Хезел надзвичайно важлива і цінна, бажання виговоритися прирівнюється до фізичного існування (*Quand je suis avec vous, j'ai une impression très étrange : celle d'exister*) і проявляється як жіноче бачення емоційної близькості: СПІЛКУВАННЯ = ІСНУВАННЯ. При наявності інших співрозмовників, старого Лонкура і його охоронців, відчуття героїні абсолютно протилежні – *Quand vous n'êtes pas là, c'est comme si je n'existais pas* ("Без Вас я ніби не існую"). Чоловіча компанія для Хезел – ознака відчуження і байдужості. Персонажі-чоловіки сприймаються як порушники комунікативних норм і винуватці фізичної і психологічної самотності дівчини. Подані у дужках речення формують паралельні синтаксичні конструкції із симплокою – *Quand ... exister – Quand ... n'existais pas*. Завдяки цій симетричній фігурі персонажем вдало представлено контраст між двома ситуаціями, перша з яких охарактеризована як позитивна, друга – як негативна з

огляду на вжите у заперечній формі дієслово *exister* v.i. у значенні "vivre" [14: 504]. Дефіцит спілкування із собі подібними прирівнюється героїнею до ФІЗИЧНОЇ ПОРОЖНЕЧІ, НЕ-ІСНУВАННЯ;

– важливість відчуттів: звуків, запахів, дотиків, візуальних образів. Наприклад, героїню роману А. Гавальди "Je l'aimais" Хлою не залишають спогади про чоловіка, який залишив її: [...] *J'étais si fatiguée. J'ai fermé les yeux. Je rêvais qu'il arrivait. On entendait le bruit d'un moteur dans la cour, il s'asseyait près de moi, il m'embrassait et posait un doigt sur ma bouche pour faire une surprise aux filles. Je peux encore sentir sa douceur dans mon cou, sa voix, sa chaleur, l'odeur de sa peau, tout est là.*

Au bout de combien de temps oublie-t-on l'odeur de celui qui vous a aimée ? (Gavalda, JA, 23). Закриваючи очі, героїня переноситься у світ фантазій (*J'ai fermé les yeux. Je rêvais*), який вводиться дієсловом *rêver* v.i. у значенні "laisser aller sa pensée, son imagination, rêvasser" [15: 888]. Ця ситуація передана шляхом нанизування попередньої фрази на наступну. Фантазії героїні набувають реальних обрисів завдяки свіжості спогадів. У своїх мріях вона все ще сприймає присутність чоловіка усіма органами чуття: чує шум мотору його автомобіля (*On entendait le bruit d'un moteur*), відчуває присутність поруч із собою (*il s'asseyait près de moi*), тепло його тіла, обіймів і дотиків (*il m'embrassait et posait un doigt sur ma bouche, sa chaleur, sentir sa douceur dans mon cou*), голос (*sa voix*), запах (*l'odeur de sa peau*). Такі спогади спричиняють душевний біль і виснажують Хлою, вона почувається втомленою (*J'étais si fatiguée*). Підкреслені одиниці, виконуючи функцію однорідних додатків, реалізують жіночу емоційність на синтаксичному рівні [16: 15]. Двократний повтор підмета *il* у реченні надає ваги тому, що для героїні є важливим. Інтенсифікатор *si* вказує на ступінь виснаження. Питання *Au bout de combien de temps oublie-t-on l'odeur de celui qui vous a aimée ?* ("За скільки часу забувається запах того, хто тебе кохав?") демонструє втому героїні від болючих спогадів і бажання припинити свої страждання.

Особливий інтерес для жінки-фокалізатора в проаналізованих текстах складають особистісні характеристики самотніх людей, їхній одяг, зовнішність, поведінка, а також подробиці життя. Наприклад: *La Paulette devait être au fond du jardin. La Paulette était toujours au fond de son jardin. Assise sur un banc près de ses clapiers vides. Elle se tenait là, des heures entières, du matin jusqu'au soir peut-être, droite, immobile, patiente, les mains posées sur les genoux et le regard absent.*

La Paulette causait toute seule, interpellait les morts et priait les vivants.

Parlait aux fleurs, à ses pieds de salades, aux mésanges et à son ombre. La Paulette perdait la tête et ne reconnaissait plus les jours (Gavalda, EET, 11). У наведеному уривку детально описано життя Полетти. Саме життя видається низкою довгих, нудних і незмінних епізодів з огляду на вжиті часові маркери *toujours, des heures entières, du matin jusqu'au soir*. Лексичні одиниці *immobile, patiente, les mains posées sur les genoux, le regard absent*, що зображують позу Полетти, імплікують СТАТИЧНІСТЬ, ВІДСУТНІСТЬ РУХУ. Увесь свій час жінка проводить в садку (*au fond du jardin*), ніби ховаючись від своєї самотньої старості, на що вказує прислівник місця *au fond de*. Це звичне для неї місцеперебування. Навіть для оповідача це стає очевидним – *La Paulette devait être au fond du jardin* ("Полетта, напевно, пішла у дальній кінець саду"), оскільки наступне речення підтверджує здогадки (*La Paulette était toujours au fond de son jardin*). Але порожні крільчатники і тут нагадують про її стан (*ses clapiers vides*). Таке життя призводить до втрати героїнею глузду, що поетапно представлено стилістичною фігурою градації, яка об'єднує дві групи – *causait toute seule, interpellait les morts et priait les vivants* ("розмовляє сама з собою, звертається до померлих, молиться за живих") і *parlait aux fleurs, à ses pieds de salades, aux mésanges et à son ombre* ("розмовляє з квітами, з кущами салату, з синичками і з власною тінню"). Перша номінує поведінку, притаманну цілком здоровим людям, другою представлено поведінку як наслідок повної самотності у похилому віці. Відсутність підмета в еліптичному реченні *Parlait aux fleurs, à ses pieds de salades, aux mésanges et à son ombre* акцентує увагу на поведінці старої жінки і її відсутності у повноцінному суспільстві.

Отже, при зображенні ситуації самотності жінка-фокалізатор, окрім зазначених мовленнєвих засобів, удається до риторичних фігур – метафори, метонімії, оксюмору. Синтаксичний рівень реалізує жіночу емоційність через номінативні конструкції, однорідні члени речення, еліптичні висловлювання, переривчастість викладу.

При зміні фокусу бачення на чоловічий відмічено такі особливості зображення самотнього персонажа: утвердження власного "его" за посередністю любовних перемог, професійних успіхів, усвідомлення свого місця в суспільстві, становлення характеру [4: 90]. При відтворенні особистісних характеристик людей відсутня деталізація, тонкощі людських стосунків і домашнє оточення подаються пунктирно або не згадуються. Самотня жінка у фокусі уваги чоловіка-фокалізатора сприймається за параметрами привабливості / непривабливості, як, наприклад, у такому уривку:

Elle était belle. Avec sa chemise blanche échantonnée sur une poitrine opulente et son pantalon noir qui moulait des jambes élancées, Ruth Van Braack ne ressemblait guère à l'image que Trendy se faisait des veuves. [...] Il avait connu quelques femmes mariées, des divorcées, d'innombrables célibataires, des solitaires, des femmes toute juste abandonnées, mais jamais des veuves. Cela confèrait à Mme Braack un charme supplémentaire (Frain, D, 16). Першочергова позиція уривку представлена привабливістю героїні для

молодого чоловіка (*Elle était belle*). Мимохідь звернувши увагу на предмети гардеробу, чоловічий погляд одразу спрямовується на жіночі речі. Причому одяг у цьому разі лише сприяє його насолоді жіночою красою – *chemise blanche échancrée sur une poitrine opulente* ("біла блуза з вирізом на пишних грудях"), *pantalon noir qui moulait des jambes élancées* ("чорні штани щільно облягали стрункі ноги"). Це твердження підкріплюється інвертованим порядком слів у другому реченні. Привабливість героїні суперечить тому образу вдови, який уявляв собі Тренді. Список любовних перемог у житті чоловіка включав багато самотніх представниць прекрасної статі (*des divorcées* "розлучені", *d'innombrables célibataires* "численні холостячки", *des solitaires* "відлюдниці", *des femmes toute juste abandonnées* "просто залишені жінки"), але відсутність у ньому жінки зі статусом вдови надає пані Браак додаткового шарму (*un charme supplémentaire*). Перелік статусів самотніх жінок передано стилістичним прийомом спадної градації, що передбачає пониження смислового значення, у цьому контексті інтенсивності їх стану – від розлучення до вдівства. Позиція героя демонструє стереотипно чоловічому поведінку. Він бачить пані Браак не як жінку, що втратила чоловіка, а як об'єкт зацікавлення зі статусом вдови, що міг би додати відповідний пункт у список його перемог. Проте поруч із типово чоловічим фокусом бачення самотньої жінки, вдови, виявлено риси жінки-автора, тобто чоловічий субтекст (див.: Пермякова О. В.). Це однорідні члени речення у разі з переліком статусів самотніх жінок, вживання епітетів при описі пані Браак (*belle, blanche, opulente, noir, élancées, supplémentaire*), що надають легкої експресивності висловлюванню.

Подання життєвих подій, зокрема ситуації покинутої чоловіком дружини, відбувається поверхнево, без деталізації: *Elle vit seule depuis que mon père s'est barré avec la voisine le jour de leur dix-neuf ans de mariage*.

Symboliquement on peut dire que c'était fort (Gavalda, JVQAQP, 57). Констатація факту зради матері батьком (*elle vit seule*) передана з боку сина лаконічно, без зайвої експресії. Лише деякі деталі вказують на зневажливе ставлення до батька у цій ситуації – вживання дієслова розмовного жанру *se barrer* v.pron. у значенні "partir, s'enfuir" [14: 110], притаманне молодим людям висловлювання *c'était fort* ("це було сильно") для підсумку здійсненого вчинку в день дев'ятнадцятої річниці весілля (*le jour de leur dix-neuf ans de mariage*).

Персонаж із наступного уривку пов'язує свій стрімкий злет із відлюдницьким способом життя:

Avez-vous rencontré d'autres écrivains ?

– *Non, je n'ai rencontré personne et personne n'est venu me rencontrer. Je connais très peu de gens Gravelin, bien sûr, sinon le boucher, le cremier, l'épicier et le marchand de tabac. C'est tout, je crois. Ah oui, il y a aussi cette putain d'infirmière, et puis les journalistes. Je n'aime pas voir les gens. Si je vis seul, ce n'est pas tant par amour de la solitude que par haine du genre humain. Vous pourrez écrire dans votre canard que je suis un sale misanthrope* (Nothomb, HA, 66).

Відсутність інтересу до колег з боку Таха повністю руйнує існуючу традицію письменницьких зустрічей. Його постать не входить до літературного кола, залишаючись осторонь, на що вказує неозначений займенник *personne*. Перелік іменників – назв професій з однієї галузі (*le boucher* "м'ясник", *le cremier* "молочник", *l'épicier* "бакалійник", *le marchand de tabac* "продавець з тютюнової лавки") вказує на обмежене коло знайомих героя і сферу інтересів. Згадує чоловік також і представників інших професій, проте досить зневажливо, про що судимо зі згадки про них у другій половині висловлювання й після вигуку *Ah oui* у супроводі красномовних характеристик. Категоричність поглядів, неповага до співрозмовника, представниць жіночої статі й людей загалом як мовленнєві засоби реалізуються на лексико-семантичному рівні. Зневажливе ставлення до журналістів представлено через номінацію газети лексичною одиницею розмовного стилю *canard* n.m. у значенні "journal" [15: 178]. Медсестру, яка проводить із ним гігієнічні процедури, Тах називає шльондрою (*cette putain d'infirmière*). Таким чином, шкала пріоритетів персонажа має такий вигляд: їжа – тютюнопаління. З такими "цінностями" немає необхідності і потягу спілкуватися з людьми (*Je n'aime pas voir les gens*). Не любов до самотності відіграє першочергове значення у виборі героєм самотницького життя, а ненависть до людей (*haine du genre humain*). Цього Тах не приховує, прямо називаючи себе людиноненависником (*je suis un sale misanthrope*). Ставлення до жінок як до шльондр, як у разі з медсестрою, також видає ненависть Претекстата до слабкої статі, що підтверджує словникове значення іменника *putain* n.f. "s'emploie pour maudire qqch. qu'on déteste" [14: 1039]. Цей момент зображено і в такому фрагменті:

– *Sériez-vous féministe ?*

– *Féministe, moi ? Je hais les femmes encore plus que les hommes.*

– *Pourquoi ?*

– *Pour mille raisons. D'abord parce qu'elles sont laides : avez-vous déjà vu plus laid qu'une femme ? A-t-on idée d'avoir des seins, des hanches, et je vous épargne le reste ? Et puis, je hais les femmes comme je hais toutes les victimes. Une très sale race, les victimes* (Nothomb, HA, 67). Тах відверто говорить про свою ненависть до представниць жіночої статі, що розцінюється співрозмовником-журналістом як прояв феміністичних поглядів (*Sériez-vous féministe ?*). Припущення журналіста заперечується Тахом. Він видає більш шокуючу правду – *Je hais les femmes encore plus que les hommes* ("Я ненавиджу жінок ще більше, ніж чоловіків"). Для своєї ненависті персонаж знаходить тисячу причин (*mille raisons*). На його думку, немає нічого потворнішого за жінку. Якщо для нормального чоловіка жіночі речі мають чи не

першочергове значення, то Тах про фізіологічні особливості жіночого тіла висловлюється як про щось аномальне і потворне (*A-t-on idée d'avoir des seins, des hanches* – "Це треба додуматися – відростити груди, стегна"). Претекстат проводить паралель між жінками і жертвами, резюмуючи тим, що жертви – огидне плем'я (*Une très sale race, les victimes*). Такі погляди на жінку суперечать здоровому глузду нормального чоловіка, не знаходять відгуку в оточуючих, а відтак, слугують однією із причин відстороненого існування письменника.

Зі стереотипно чоловічої позиції зображується у наступному уривку самотня жінка: *Je les connaissais bien, ces femmes-là : quarante, quarante-cinq ans, même en pleine déprime, il leur suffit de tomber sur un type plus jeune, c'est bien rare qu'elles crachent sur un petit radada. Ça marche neuf fois sur dix ; même si je suis loin d'être l'Apollon de service, il suffit de savoir s'y prendre* (Frain, HF, 274). Поліцейський, який веде справу про зникнення жінки, видає себе за справжнього експерта у таких справах (*Je les connaissais bien, ces femmes-là*). Він упевнений, що зникнення не пов'язане із криміналом і саркастично висловлює свою гіпотезу на цей рахунок. Сорока-сорокап'ятирічні жінки у розпалі вікової хандри, лише наштотхнувшись на молодшого чоловіка, рідко коли нехтують інтимними стосунками. Для означення цієї ситуації персонаж обирає стилістично знижену лексичну одиницю *radada* n.m.arg. "accouplement du mâle et de la femelle chez les mammifères ⇒ *coït*" [15], що знижує статус жінки до рівня тварини. Причому до такої поведінки схильні майже усі жінки, що підтверджується "статистичними" даними поліцейського (*Ça marche neuf fois sur dix*), а отже, представниці прекрасної статі розглядаються ним як об'єкт задоволення фізіологічних потреб.

Мовно-мовленнєві засоби яскраво демонструють, наскільки важливо для персонажа відповідати стандарту чоловічої поведінки, згідно з яким словесна обіцянка вища за почуття: *J'ai appelé chez sa sœur bien sûr, j'y suis même allé mais ça n'a servi à rien. L'oiseau s'était envolé ... Pour la retrouver il aurait déjà fallu que je sache dans quel hémisphère la chercher ... Et puis j'avais promis de la laisser tranquille. C'est une qualité que l'on peut me reconnaître tout de même. Je suis beau joueur* (Gavalda, JA, 151). У першій половині фрагмента подана інформація про пошуки персонажем коханої жінки. Лексичні одиниці *bien sûr* (*J'ai appelé chez sa sœur bien sûr* "Звичайно, я телефонував її сестрі") і *même* (*j'y suis même allé* "я навіть їздив до неї") у розповіді доповнюють створений позитивний образ, що полягає у неможливості існування без коханої. Фраза *dans quel hémisphère la chercher* ("у якій півкулі її шукати") надає масштабності ситуації, в якій опинився мовець, з огляду на словникове значення іменника *hémisphère* n.m. "moitié du globe terrestre" [14: 623]. Проте наступне речення, розпочинаючись з *Et puis* ("між іншим") дозволяє трактувати попереднє не через масштабність, а швидше пафос. Кожне наступне речення, нанизуючись на попереднє, відкриває справжню сутність персонажа. Обіцянка лишити кохану у спокої (*j'avais promis de la laisser tranquille*) з гордістю виконана (*une qualité que l'on peut me reconnaître*), слова дотримано. Сильну позицію в уривку займає ключова характеристика чоловічого персонажа – *Je suis beau joueur* ("Я граю за правилами").

Висновки і перспективи досліджень. Отже, жіноче і чоловіче бачення самотнього персонажа у французькій постмодерністській прозі кінця ХХ – початку ХХІ століть значно відрізняються. Мовно-мовленнєвими засобами жіночої фокалізації є тактики прояву типово "жіночих" почуттів, вираження важливості відчуттів, присутності співрозмовника, деталізації особистісних характеристик самотніх людей, їх зовнішнього вигляду і подробиць життя, що сприяє інтимізації мовлення. Засоби чоловічої фокалізації передбачають відсутність деталізації, поверхневе зображення людських стосунків, споживацьке ставлення до жінки, зосередження уваги на параметрах її привабливості / непривабливості.

Перспективним матеріалом для подальших розвідок у руслі гендерного маркування комунікативного простору убачається з'ясування власне мовних засобів актуалізації досліджуваного психоемоційного стану, що включають лексико-семантичні й синтаксичні засоби, а також вивчення гендерно зумовлених актомовленнєвих комунікативних особливостей самотніх персонажів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кирилина А. В. Гендер : лингвистические аспекты : [монография] / Алла Викторовна Кирилина. – М. : РАН, 1999. – 180 с.
2. Дорош О. О. Лінгвокогнітивні і комунікативні аспекти авторського жіночого мовлення в романах Маргеріт Дюрас : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.05 / Дорош Ольга Олександрівна. – Київ, 2006. – 206 с.
3. Горюшко Е. И. Особенности мужского и женского вербального поведения (психолингвистический анализ) : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.19 / Горюшко Елена Игоревна. – Москва, 1996. – 179 с.
4. Козачишина О. Л. Лингвистичні прояви гендерних характеристик англословних художніх текстів (на матеріалі американської прози ХХ ст.) : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.04 / Козачишина Оксана Леонідівна. – Київ, 2003. – 316 с.
5. Lakoff R. Woman's language / R. Lakoff // Language and Style. – 1977. – Vol. X, № 4. – P. 222–247.
6. Hiatt M. P. The Sexology of Style / M. P. Hiatt // Language and Style. – 1976. – Vol. IX. – № 2. – P. 98–107.
7. Бардина Н. В. Языковая гармонизация сознания / Н. В. Бардина. – Одесса : Астропринт, 1997. – 271 с.
8. Тарасова И. П. Речевое общение, толкуемое с юмором, но всерьёз / И. П. Тарасова. – М. : Высшая школа, 1992. – 173 с.
9. Jespersen O. Language. Its Nature, Development and Origin / O. Jespersen. – N. Y. : WW Norton and Co, Inc., 1964. – 448 p.

10. Morris P. Literature and Feminism / P. Morris. – Oxford : Blackwell Publishers, 1993. – 217 p.
11. Dictionnaire International des Termes Littéraires [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ditl.info/.
12. Mey J. L. When Voices Clash : A Study in Literary Pragmatics / J. L. Mey. – Berlin ; N.Y. : Mouton de Gruyter, 1998. – 454 p.
13. Fleischman S. Tense and Narrativity. From Medieval Performance to Modern Fiction / S. Fleischman. – Austin : Univ. of Texas Press, 1985. – 190 p.
14. Le Robert Micro Poche 1. Dictionnaire de la langue française / [sous la direction de A. Rey]. – P. : Dictionnaires Le Robert, 1992. – 1448 p.
15. Le Petit Larousse illustré / [sous la direction de P. Maubourguet]. – P. : Larousse, 1997. – 1872 p.
16. Синтаксические фигуры как система : [кол. монография] / [науч. руковод. Э. М. Береговская] ; М-во образования и науки РФ ; Смоленск. гос. ун-т. – Смоленск : Изд-во СмолГУ, 2007. – 416 с.
17. Пермякова О. В. Явление гендерной стилизации в современной женской литературе (на материале французского и русского языков) : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.19 / Пермякова Оксана Владимировна. – Пермь, 2007. – 176 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Frain, HF : Frain I. L'homme fatal / I. Frain. – P. : Librairie Arthème Fayard, 1995. – 396 p.
Frain, D : Frain I. Désirs / I. Frain. – P. : Editions Jean-Claude Lattès, 1986. – 408 p.
Gavalda, JA : Gavalda A. Je l'aimais / A. Gavalda. – P. : J'ai lu, 2002. – 160 p.
Gavalda, JVQAQP : Gavalda A. Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part / A. Gavalda. – P. : J'ai lu, 1999. – 160 p.
Gavalda, EET : Gavalda A. Ensemble, c'est tout / A. Gavalda. – P. : J'ai lu, 2004. – 576 p.
Nothomb, HA : Nothomb A. Hygiène de l'assassin / A. Nothomb. – P. : Albin Michel S. A., 1992. – 200 p.
Nothomb, M : Nothomb A. Mercure [Електронний ресурс] / A. Nothomb. – Режим доступу : http://frenchbook.net/index.php?name=Html_Content&op=page&folder=Nothomb&contentsite=nothomb02-1.html.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Kirilina A. V. Gender : lingvisticheskie aspekty [Gender : Linguistic Aspects] : [monografiya] / Alla Viktorovna Kirilina. – M. : RAN, 1999. – 180 s.
2. Dorosh O. O. Lingvokognityvni i komunikatyvni aspekty avtors'kogo zhinochogo movlennya v romanakh Margerit Dyuras [Lingual Cognitive and communicative Aspects of the Author's Feminine Speech in the Novels by Marguerite Duras] : dys. ... kandydata filol. nauk : 10.02.05 / Dorosh Ol'ga Oleksandrivna. – Kyiv, 2006. – 206 s.
3. Goroshko E. I. Osobennosti muzhskogo i zhenskogo verbal'nogo povedeniya (psikholingvisticheskiy analiz) : dis. ... kandidata filol. nauk : 10.02.19 / Goroshko Elena Igorevna. – Moskva, 1996. – 179 s.
4. Kozachishina O. L. Lingvistychni proyavy gendernykh kharakterystyk angломovnykh khudozhnikh tekstiv (na materialy amerikans'koyi prozy XX st.) [Lingual Displays of Gender Characteristics of English Fictional Texts] : dys. ... kandydata filol. nauk : 10.02.04 / Kozachyshyna Oksana Leonidivna. – Kyiv, 2003. – 316 s.
5. Lakoff R. Woman's language / R. Lakoff // Language and Style. – 1977. – Vol. X, № 4. – P. 222–247.
6. Hiatt M. P. The Sexology of Style / M. P. Hiatt // Language and Style. – 1976. – Vol. IX. – № 2. – P. 98–107.
7. Bardina N. V. Yazykovaya garmonizatsiya soznaniya [Language Harmonization of Consciousness] / N. V. Bardina. – Odessa : Astroprint, 1997. – 271 s.
8. Tarasova I. P. Rechevoe obshchenie, tolkuemoe s yumorom, no vseryoz [Speech Communication, Interpreted with Humour, but Seriously] / I. P. Tarasova. – M. : Vysshaya shkola, 1992. – 173 s.
9. Jespersen O. Language. Its Nature, Development and Origin / O. Jespersen. – N. Y. : WW Norton and Co, Inc., 1964. – 448 p.
10. Morris P. Literature and Feminism / P. Morris. – Oxford : Blackwell Publishers, 1993. – 217 p.
11. Dictionnaire International des Termes Littéraires [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : www.ditl.info/.
12. Mey J. L. When Voices Clash : A Study in Literary Pragmatics / J. L. Mey. – Berlin ; N.Y. : Mouton de Gruyter, 1998. – 454 p.
13. Fleischman S. Tense and Narrativity. From Medieval Performance to Modern Fiction / S. Fleischman. – Austin : Univ. of Texas Press, 1985. – 190 p.
14. Le Robert Micro Poche 1. Dictionnaire de la langue française / [sous la direction de A. Rey]. – P. : Dictionnaires Le Robert, 1992. – 1448 p.
15. Le Petit Larousse illustré / [sous la direction de P. Maubourguet]. – P. : Larousse, 1997. – 1872 p.
16. Sintaksicheskie figury kak sistema [Syntactic Figures as a System] / [kol. monografiya ; nauch. rukovod. Ye. M. Beregovskaya] ; M-vo obrazovaniya i nauki RF ; Smolensk. gos. un-t. – Smolensk : Izd-vo SmolGU, 2007. – 416 s.
17. Permyakova O. V. Yavlenie gendernoy stilizatsii v sovremennoy zhenskoy literature (na materiale frantsuzskogo i russkogo yazykov) [Phenomenon of Gender Stylization in the Modern Feminine Literature (on the Material of French and Russian Languages)] : dis. ... kandidata filol. nauk : 10.02.19 / Permyakova Oksana Vladimirovna. – Perm', 2007. – 176 s.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Frain, HF : Frain I. L'homme fatal / I. Frain. – P. : Librairie Arthème Fayard, 1995. – 396 p.
Frain, D : Frain I. Désirs / I. Frain. – P. : Editions Jean-Claude Lattès, 1986. – 408 p.
Gavalda, JA : Gavalda A. Je l'aimais / A. Gavalda. – P. : J'ai lu, 2002. – 160 p.

Gavalda, JVQAQP : Gavalda A. Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part / A. Gavalda. – P. : J'ai lu, 1999. – 160 p.

Gavalda, EET : Gavalda A. Ensemble, c'est tout / A. Gavalda. – P. : J'ai lu, 2004. – 576 p.

Nothomb, HA : Nothomb A. Hygiène de l'assassin / A. Nothomb. – P. : Albin Michel S. A., 1992. – 200 p.

Nothomb, M : Nothomb A. Mercure [Електронний ресурс] / A. Nothomb. – Режим доступу : http://frenchbook.net/index.php?name=Html_Content&op=page&folder=Nothomb&contentsite=nothomb02-1.html.

Матеріал надійшов до редакції 17.02. 2014 р.

Лисовая Ю. А. Гендерные особенности фокализации при изображении одинокого персонажа.

В статье раскрыт лингвопрагматический аспект состояния одиночества персонажа в контексте гендерного маркирования речевых средств характеристики его коммуникативного пространства.

Применение прагматического и конверсационного анализов позволило произвести дифференциацию указанных средств в прозаических произведениях представительниц французского постмодернизма. Выяснено, что речевые средства, используемые женскими и мужскими персонажами в ситуации одиночества, включают тактики при разных фокализациях.

Ключевые слова: лингвопрагматический аспект, гендерное маркирование, фокализация, фокализатор, тактика.

Lisova Yu. O. Gender Peculiarities of Focalization in Describing a Lonely Character.

The research is dedicated to the pragmatic aspect of the state of a character's solitude. The gender-related specificity of the speech characterization of a lonely personage's communicative space has been revealed. The implementation of pragmatic and conversational analyses enabled the differentiation of these means in the French postmodernist prose. The speech means used by female and male characters include pragmatic tactics in different focalizations. The manifestation of typical female senses, details in describing lonely people and their environment characterize the woman-focalizator. The absence of details, the consumer attitude to a female are typical of a man-focalizator.

Key words: pragmatic aspect, gender-related specificity, focalization, focalizator, tactic.